Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 225 (10822) | 1978 чылдың сентябрь 27, среда | 1925 чылда үндеп эгелээн | Өртээ 2 коп.

КОНСТИТУЦИЯНЫҢ БИР ЧЫЛ ОЮНГА—ШАЛЫПЧЫ КҮШ-АЖЫЛ

РАПОРТТААН

Онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын чедиишкиннииг күүседип, ССРЭ-ниң Конституциязының бир чыл оюн төлептиг уткуур дээш республиканың сүт-бараан фермаларының аразында калбарган социалистиг чарышка «Чодураа» совхозтуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазының коллективи идепкейлиг киржип, салган сорулгазын чедиишкиннииг күүседип турар.

Бурунгу хүн СЭКП-ның Тес-Хем райкомунга болгаш райкүүскомга ферманың коллективинден рапорт келген. Чооду Баткарның удурткан бо ферма 1978 чылда күрүнеге 165 тонна сүт садар планын 185 тонна кылдыр күүсеткен.

Саанчыларның бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылының ачызында ук ферма мындыг күш-ажылчы чедиишкиннерни чедип алган. Ылангыя Оюмаа Баткар бо чылын бир инектен 2200 кг сүт саар планын 2212 кг, Саныймаа Эртине 1400 кг-ның орнунга 1430 кг-ны саткан.

Ук ферма күрүнеге сүт садарын уламчылавышаан.

В. ДАНДАР.

Алтайдан медээ

ЧАРТЫЫН АЖЫРГАН

Алтай крайның Павловск районнуң ажыл-агыйларында Тываның он дөрт совхозунуң төлээлери 230 ажыг кижи саваң пресстеп ажылдап турар. 23 тракторну, 23 пресс-подборщикти, 36 автомашинаны оларда бижыглаап. Ажыл-иш организастыг чоруп турар. Сентябрь 20-ниң медээзи ёзугаар алырга, 6500 тонна саваңны пресстээн, ол болза бердинген онаалданың чартык кезиинден ажып турар.

Чөөн-Хемчиктиң «Большевик», «Тыва», Барыын-Хемчиктиң «Шекпээр» совхозтарының төлээлери эки ажылдап, өскелерге үлегерин көргүзүп турарлар. Куулар Хүлер-оолга удурткан «Большевик» совхозтуң механизаторлары социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп орар. Ылангыя тракторист Хал Седен, чолаачы Моңгуш Чимитей кызымак ажылдап турар.

Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының хүнүнге чедир саваң пресстээр даалгазын күүседир дээш совхозтарның төлээлери кызымак ажылдап турарлар.

С. ИЛЬЕНКОВ, саваң белеткээр талазы-биле район штавының начальниги.

Балгазынның шаңында

Фоторепортаж

«Революцияның чалбыыжы» совхозтуң хову-шөлдеринде тарааның дүжүдү кирелиг болза-даа, ону чидириг чок ажаап алыр дээш ажыл-иш чүгле ховуда эвес, а төп шаңда база хайнышкынныг чоруп турар.

Эртенгиниң чеди шакта-ла төп шаңга кижилерниң, тараа арыглаар техниканың болгаш машина-тракторларның ыыт-шимээни дола бээр.

Шаңның учётчиги Христина Яковлевна Бабайцева мынча деп чугаалады:

— Тараа культураларын шаңга хүлээп алырын август 23-тен эгелээн бис. Бирги бригададан суданы, ийигизинден — кызыл-тасты эккеп турар. Бо хүннерге чедир шаңда 2890 тонна тарааны дүжүрген. Ооң иштинде кызыл-тас 2400, суда—490 тонна болуп турар. Кызыл-тастың 900 тоннаазы ийи дугаар класстың үрезини кылдыр арыглаттынган.

Чаа дүжүттүң тараазын шалыпкын, кыска хуусаада арыглап, келир чылдың үрезинин уруп алыр дээш бо шаңда бүгүле ажылды эки организастаан. Тараа арыглаар агрегаттың ажылчыны Екатерина Игнатьевна Писарева ам дөрт сезон улаштыр мында ажылдап турар. Дуржулгалыг ажылчын бердинген норманы хүн бүрү ажыр күүседип, эш-өөрүнге мактадып турар.

Шөлден тарааны шаңче сөөртүрүнге Кызылдың АТБ-зиниң чолаачылары үзүктел чок, шалыпкын ажылдап турар. Оларның аразындан ЗИЛ-130-нуң чолаачылары В. Оюн, С. Метельков, В. Бондарев, В. Шагаров болгаш өскелер-даа дүжүт ажаалдазының баштайгы хүннеринден эгелээш, хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип келген. А совхозтуң чолаачызы Илларион Шелепов үрезин сөөртүрүнде база мактаддыг ажылдап турар.

«ЗАВ-20» деп тараа арыглаар агрегаттың машинизи Тарас Андронович Яковлев «КЗС» агрегаттың машинизи Ефим Тихонович Соколов-биле аразында чарыштыг.

— СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунга көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер дугайында айтырыгны чугаалашканы бистерни улам-на сорук кииргеи. Ынчангаш шаңда кээп турар тарааны бичии-даа чидириг чок арыглап, белеткеп алыр дээш күжүвүстү харамнанмайн тур бис—деп, Тарас Андронович чугаалады.

Тараадан аңгыда, ол шаңда турар АВМ-че малга чем кылыры-биле пресстээн саваңны совхозтуң чолаачылары база сөөртүп эккеп турар. Бо хүннерге чедир АВМ агрегат план ёзугаар 600 тонна витаминниг сиген далганын белеткээр тургаш, ону 850 тонна чедирген. Шынарның болгаш ажыктыг чоруктуң беш чылында дүжүт ажаалдазын база малга четчир санныг чемни белеткээрин доозар дээш, совхозтуң ажыл-ишчилери күжениишкинниг ажылдап турар.

ЧУРУКТАРДА: үстүнде солагай талазында — чаа дүжүттүң үрезинге белеткээн чаагай тараазы болгаш борбаандылаан мал чеми; адаанда солагай талазындан — чолаачы И. Шелепов, аппаратчиктер Е. Соколов болгаш Т. Яковлев.

В. КАРА-САЛ.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭН

Салбыр эргелекчизи, Барыын-Хемчиктиң хоочун коммунистериниң бирээзи Моңгуш Намчылович Чүлдүмге сиген шөлүнге таварыштывыс. Ооң удурткаңы Бижиктиг-Хая салбыры бо чылын 680 тонна сигенни белеткээр планын август 25-те-ле күүседипкеш, СЭКП Төп Комитединиң июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга ботгарының төлептиг салыышкынын киирери-биле, ооң кырынга немей 320 тонна сигенни белеткээр хүлээлгени алган.

Бижиктиг-хаяжылар мал чеминиң планын күүседир дээш частан тура-ла хынамчалыг ажылдаанын билип алдывыс. Эң ылаңгыя суггаттыг шөлдүң хемчээлин улгаттырган. Мурнунда ажыглаттынмайн турган черлерни бо чылын суггарган. Он бир кижи составтыг суггатчылар звенозун тургускан. Эмир чылын Серлиг-Оорга ужу деп черден 17-ле сараат алган болза, бо чылын ооң 47 сарааттын тургускан.

Бо чаагай херекке Оюн-оол Очур-оол база Сарыглар Кара-оол оларның удурткан звеноларының эки ажылдааның чаңгыс чер-чурттуглары демдеглеп, мактап турар.

Эргелекчи бисти ажылдап турар механизаторларга эккелди.

— Бистиң механизастаттынган звеновус бо. Удуртукчузу Комбужап Күжүгет. Коммунист кижи. Боду дүү ол сараат салчып тур — деп, Моңгуш Намчылович тайылбырлады.

Бижиктиг-Хаядан ырак эвесте, ногаан шыкта ажыл-иш хайныккан. Сергей Ооржак биле Сарыглар Делег-оол сигенни дырбааш-биле бөлдүрген. Байыр Эрес-оолдуң волокушазы, сарааттакчы Моңгуш Хоптак-оолдуң агрегаты база-да шалыпкып ажылдаан. Оларның ындызы талазында бир трактор сигенни кезип тур. Ол болза комсомолчу Сергей Кан-оол-дур.

Звено удуртукчузу Комбужап Сендажыевич-биле ужураштывыс:

— Механизастаттынган звенода беш трактор, он кижи бар—деп, ол тайылбырлап эгеледи.—Ажылды организастааны эки. Ооң түңнелинде звено совхозка бирги черни ап келген. Механизаторлар агрегаттарын эки септеп белеткеп алган. Чарыштың түңнелин оп хонгаш-ла үндүрүп, мурнакчыларны шаңнап, мактап тур бис.

Механизастаттынган звенодан аңгыда салбырдан хойжулар, ферма ажылдакчылары, башкылар, специалистер — шупту сезен ажыг кижи хол кадыыры-биле сигеннээн. Олардан С. Кара-оолдуң, Х. Борбак-оолдуң, И. Даваапың, К. Моңгуштуң удурткан звенолары мурнап турар. Тус-тус малчыннардан О. Күжүгет, К. Күжүгет 12—17 тоннаны белеткээннер.

Мал чеминиң белеткелиниң үезинде шын отчёт-учётту тургузары-биле сарааттар хүлээп алыр тускай комиссияны тургускан. Олар сарааттарны шуут тырый базып тургаш, ыяк хемчээгеш, хүлээп алыр.

— Эгезинде чамдык эштер сигенни анаа-ла өпейти оваалап каар, ону негелде ёзугаар тырывас турду. Ооң соонда комиссия хынамчалыг негээр апарган—деп, салбыр эргелекчизи чугаалап турар. Ол ышкаш сараатты тургускан соонда, үш-беш хонук эрткенде хүлээп алыр апарган.

Салбыр бо чылын үш муң тонна силос салыр планын он дөрт хонукта-ла күүседипкен. Кукурузаның үнгени черле багай эвес. Бо ажылга Кызыл-Мажалыкта «Сельхозтехника» салбырының чолаачылары болгаш совхозтуң механизаторлары Күжүгет Сүрүн, Ким Мөөктээр олар эң-не кызымак ажылдаан.

Бижиктиг-хаяжыларның хүлээлгени ажыр күүсеткениниң бир чажыды болза, арык-буга унундан хөй сигенни белеткээни болур. Иштики курлавыр деп чүве ол. Чижээлээрге, суггатчы Оюн-оол Очур-оол ийи километр хире узун дурттуг буга унундан безин 6 тонна сигенни кезип сарааттааш, тергээп совхозунга дужаап берген.

Бо салбыр эрткен чылын мал чеми белеткээриниң планын база оранчок ажыр күүсеткен. Ооң түңнелинде бижиктиг-хаяжылар 100 хойдан-на 87 хураганны алган, бир хойдан-на 3 кг дүктү кыргаан. Ынчангаш күрүнеге дүк садарының планын 100 хуу боттандырган.

Сиген белеткээр хүлээлгезин ажыр күүседипкен малчыннарга хууда малынга чем белеткеп алыр участоктарны база айтып бергени черле таарымчалыг. Иштики арга-курлавырларны тып ажыглаарга ындыг-дыр.

Амгы үеде салбырның ажыл-ишчилери бүгү күштү кыштаглаашкынга белеткелди организастыг доозарынче угландырган. Хамык сарааттарны ферма чоогунда үш кезек улуг кажаага шуптузун чыып эгелээн. Ооң аңгыда кыштаг бүрүзүнге-ле 15-15 тонна сигенни чедирер. Кыштаглаашкынның планын ёзугаар ийи кажааны улгаттыр тудар тургаш, ону чаазын-на күүсеткен. Үш кыштагга сери-шеден кылырын база дооскан.

Мурнуку чылдарда кышкы үеде малчыннарның чурттаар оран-бажыңын белеткээринче кичээнгей салбайн турган. Ооң түңнелинде кыштагларда 7 бажыңның чүгле чартык кезиинге малчыннар кыштаан. Ынчангаш бо чылдың октябрь 1-ге чедир ол бажыңнарны шуптузун септээрин олар шиитпирлээннер.

Бижиктиг-Хая салбыры хойну специализастаар талазы-биле чамдык ажылды чорудуп турар. Саар инектерниң продуктулууну бедидер дээш ажыл ам-даа четпес. Мурнунда садып алган турганы ук-саалыг инектери ам холушкан, ону катап экижидери эң чугула айтырыгларның бирээзи апарган.

Бижиктиг-хаяжылар боттарының күш-ажылчы чедиишкинин ССРЭ Конституциязының бир чыл оюнга турасканнаар. Иштики арга-курлавырларны чөп ажыглап, салбырның ажыл-ишчилери социалистиг чарыштың тугун ам-даа бедик тудуп, кыштаглаашкынны эки эрттирер дээш болдунар-ла хемчеглерни ап турар.

С. ХЕРТЕК

«Барлык» совхоз.

„Электросиланың" алдары

ЛЕНИНГРАДСКОЕ
ПРОИЗВОДСТВЕННОЕ
ЭЛЕКТРОМАШИНОСТРОИТЕЛЬНОЕ
ОБЪЕДИНЕНИЕ „ЭЛЕКТРОСИЛА"
ИМЕНИ С. М. КИРОВА

Ленинградтың С. М. Киров аттыг «Электросила» бүдүрүлге каттыжышкынын совет энергомашина тудуунуң баштайгызы деп адап турар. Маңаа ГОЭЛРО-нуң ленинчи планын боттандырып чорударынга баштайгы агрегаттарны тургускан. Бүдүрүлгениң цехтеринге Волхов, Днепр, Шатура электростанцияларындан эгелээш Красноярск, Братск, Саяно-Шушенское ГЭС-терге база Ленинград болгаш Чернобыль АЭС-терге чедир гидро болгаш турбогенераторларны бүдүрүп үндүрген.

«Электросила» амгы үениң бедик бүдүрүкчүлүг дериг-херекселдер-биле чепсегленген, быжыг эртем баазалыг, бодунуп ажыл-ишчилеринге үре-түңнелдиг ажыл кылырынга бүгү таарымчалыг байдалды тургускан. Мында чылыг, атомнуг болгаш гидростанцияларга 1200 муң киловатт күчүлүг генераторларны, даг-руда, металлургия болгаш химия үлетпүрүнүң бүдүрүлгелеринге электриниг шимчедикчилерни бүдүрүп турар.

Каттыжышкын бодунуң продукциязын делегейниң он-он чурттарынче үндүр садып турар. Даштыкы чагыкчыларның аразында ЭДЧ кежигүннери чурттар, Англия, Бельгия, Канада, Швеция, Финляндия, хөгжүп орар чурттар бар.

ЧУРУКТА: бүдүрүлгениң мурнакчылары — онгу беш чылдың чаа тудугларынга күчүлүг турбогенераторларны бүдүрүп үндүрериниң киржикчилери. Солагай талазындан оң талазынче—эптекчилер бригадири В. П. Колосков, слесарь С. П. Козин, инженер-технолог В. И. Фридман, чоннуукчу А. Е. Дубик, савалакчы Р. Г. Грищенкова, конструктор Е. Н. Виноградов олар. 1978 чылда алган социалистиг хүлээлгелерин олар чедиишкиннииг күүседип турар.

М. БЛОХИННИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроиказы.

СӨЗҮНГЕ ШЫНЧЫ ЧОРУК

Саратов областың тараажылары күрүнеге тараа садар талазы-биле бедиткен социалистиг хүлээлгелерин күүседипкен. Төрээн чурттуң шыгжамырынче олар дөрт миллион 750 муң тонна, мурнундагы хүлээлгелерде көрдүнгенинден 250 муң тонна хөй тарааны чорутканнар. Эң хөй—300 муң тонна тарааны—Новокузнецк районнуң ажыл-агыйлары саткан.

Тараа кезилдези доозулган-даа бол, ховуларда моторларның даашшимээни уламчылавышаан. Чер ажылдыглар келир чылдың дүжүдүнге быжыг үндезинни белеткеп, аңгыс черлерни андарып, терглин чергениң үрезиннерин уруп ап, хөрзүннү чемишчидип, шыктал дырар суггарылгаларны чорудуп турары ол. Элеваторларже тараа сөөртүрү база үргүлчүлевишаан. Ам кидинтүлүк чиңге-тараа кээп турар.

(СЭТА-ның корр.).

Чарыштың кыйгырызы: ажыктыг чорук болгаш шынар

НАЙЫСЫЛАЛДЫҢ ТРАНСПОРТЧУЛАРЫНЫҢ СОРУЛГАЛАРЫ

Москваның үш дугаар автокомбинадының бүгү машиналары хүннүң-не рейстерже үнүп турар. Ынчаарга бо эртен элээн каш чүък машиналары бүдүрүлге хериминиң иштинден үнмээннер. Кырып ажыдып каан моторлар чанында кижилер ажылдап турганнар. Ажылдап дооскаш, кижи бүрүзү тускай журналга демдеглелдер кылгылап кааннар: «автомобильдиң техниктиг байдалы—кончуг эки». Машина бүрүзүнүң спидометри 350 муң километрни капитал септелге чокка эрткен дээрзин көргүзүп турар болзажок, олар хыналданы чедиишкиннииг эрткен болгаш ам удавас найысылалдың автооруктарынга уламчылап ажылдаар.

Ол хире орук эрткен автомобильдерни «шылгаары» бо бүдүрүлге черинде чаңчыл болган. Бүдүрүлгениң үш чүс ажыг машиналары ындыг шылгалданы тудуп шыдаан. Оларның чолаачылары септелгелер аразының маңнаашкынын көвүдедир дээш социалистиг чарышта киржип турарлар. Мурнакчыларның чедиишкиннериниң үндезини—оларның техниканы кончуг эки билиринде, бедик профессионалдыг мергежилдиинде.

Ол чолаачыларның дуржулгазын нептередири-биле автокомбинатта мурнакчы дуржулганың школазын организастаан, ында кичээлдерни бүдүрүлгениң эң эки чолаачызы А. Бесчастнов эрттирип турар. Чаартыкчының аныяктарга дамчыдып бериптиг дег чүвези-даа бар: ооң «ЗИЛ-130-н» чеди чүс муң километрни эртер четкен.

Үш дугаар автокомбинаттың хамаарыжып турары «Главмосавтотранс» эргелелинде амгы үеде он муң ажыг чолаачылар машиналарның капитал септелге чок маңнаашкынын көвүдедир дээш чарышта киржип турарлар. Бо шимчээшкин эгелээн үеден (1972 чылдан) бээр техникага камныг чоруктуң, артык кезектерни чогумчалыг ажыглаашкының ачызында барык-ла дөрт миллион рубль камнаттынган. Ынча акша-хөреңги-биле эң-ле улуг автопаркка херектээр «эдлерни» кылып бүдүрүп ап болур.

Чүък машиналарының «чурттаалгазын» узадырының чугула барымдаазы транспортчуларның автомобиль бүдүрүкчүлери-биле кады ажылдажылгазы болуп турар. Автомобильдерни шын эдилээриниң талазы-биле техниктиг сүмелерни түгледир шыңгыы сагып тургаш, машиналарның маңнаашкынын көвүдедип болур дээрзин дуржулга көргүскен. Ооң-биле чергелештир заводтарның тускай эртемниглери инструкцияларны ажылдап кылып тура, эң эки чолаачыларның практиктиг дуржулгазын кичээнгейге ап турарлар. Машиналарның бүдүрүкчүлериниң болгаш эдилекчилериниң кады ажылдажылгазының чаа хевири болза автокомбинаттарда тускай лабораторияларны организастааны болур. Ол лабораторияларга автопарктарның техниктиг байдалынга хамаарышкан медээлерни сайгарып турар. Диагностика албаның дузазы-биле олар бир айда үрелиишкиннерни тодарадып, оларның чылдагааннарын шинчилеп турарлар. Ооң ачызында конструкторлар кылып үндүрүп турар машиналарны доктаамал сайзыраңгайжыдар аргалыг болуп турарлар.

Найысылалдың дыка хөй автоажыл-агыйларынга болгулаан митингилерге болгаш ажылчыннар хуралдарынга транспортчулар, оларның ажылынга Леонид Ильичиниң берген бедик үнелээшкиннинге харыы кылдыр, боттарының бүгү күштерин, билиглерин болгаш дуржулгазын машиналарның септелгелер аразында маңнаашкынын көвүдедиринге бараалгадыр деп хүлээнгеннер.

С. САХНО, СЭТА-ның корр.

Москва.

«САЛЮТ-6» — «СОЮЗ-31»: УЖУДУУШКУН ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Орбитаның «Салют-6»—«Союз-31» комплекизиниң иштинге эртем шинчилелдериниң планнаттынган программазын күүседирин космонавтылар Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков уламчылааннар.

Медицина хыналдазының болгаш эртенги чем соонда экипаж станцияның иштин арыглап, ам болур ажылдарга эртем аппаратуразын белеткээннер.

Биологтуг шинчилелдер программазын ёзугаар нарын үнүштер-биле шенелделерни уламчылаан. Чижээ, оларның бирээзи болур арабидопсистиң өзүлдези «Фитон» дээр тускай камерада бооп турар. Шенелделерниң чоруп турарын космонавтылар хынап, үнүштерниң өзеринге эң-не таарымчалыг байдалдарны тургузаар сорулгазы-биле чогуур операцияларны чорудуп турар.

Эрткен хүннерниң дургузунда орбита комплекизиниң иштинге космос материаловедениезиниң талазы-биле технологтуг шенелделерниң ээлчеглиг бөлүүн чорутканы. Деңзи чок байдалда «Кристалл» агрегатка чартык дамчыдыкчы материалдарны, ооң иштинде германий-сурьма-күгүрден тургустунган чартык дамчыдыкчы материалды алган.

Экипажтың илеткелдерин болгаш телеметриктиг информацияның сан-түңүн ёзугаар алырга, орбитаның «Салют-6»—«Союз-31» комплекизиниң иштинде бүгү системалар болур чогуур-биле ажылдап чоруур.

Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченковтуң кадыкшыл байдалы эки.

Парторганизацияларда отчёттар болгаш соңгулдалар

ОРГАНИЗАКЧЫ РОЛЮ БЕДЭЭН

Партия организацияларының амыдыралында амгы үеде харысалгалыг болгаш чугула үе-чада — өөлчеглиг отчёттар болгаш соңгулдалар чорул турар болгай. Сөөлгү үеде материалдыг чаагай кежикти шуут бүдүрүп турар черлерде улуг эвес коллективтерниң өзээ боор турар партбөлүктерниң дайынчы арга-шинээзи бедээн, организакчы болгаш масса-политиктиг ажылының деңнели өскен. Бистиң районнуң бүгү 18 партия бөлүктеринге эрткилээн отчёт-соңгулдалыг хуралдар СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин, өңгү беш чылдың үшкү чылының планныг даалгаларын күүсединге коммунистерниң авангардчы ролюнуң бедээнин демдеглээн болгаш оларның бедик идепкейиниң байдалынга эрткен. Партбөлүктерде бактаап турар коммунистерниң 94.5 хуузу ол хуралдарга олуржуп, отчёт илеткелдерниң талазы-биле 46.8 хуузу санал-оналдарны берген.

Чамдык партбөлүктер боттарының коллективтеринге бүгү ажыл-херектиң ёзулуг организакчылары болуп, салган сорулгаларны болгаш планныг даалгаларны күүсединче ажыл-ишчилерниң күжүн мобилизастаар талазы-биле күженишкиниг ажылды чорудуп турар. Ындыгларга «Шекпээр» совхозтуң Сүт-Кажаа сүт-бараан фермазында, Биче-Тейниң хойжу бригадазында, «Барлык» совхозтуң Адыр-Мажалык бригадазында, «Хемчик» совхозтуң хову-трактор бригадазында партбөлүктерни хамаарыштырып болур. Оларга болгулаан отчёт-соңгулдалыг хуралдарга ажыл-херектиң чедиишкиниг-даа база четпес-даа талаларын тодаргай анализтээн болгаш моон соңгааргы сорулгаларны тодараткан.

Чижээ, «Шекпээр» совхозтуң Сүт-Кажаа сүт-бараан фермазында партбөлүктүң хуралдарынга отчёттуг үениң иштинде чугаалашкан айтырыгларының барык 53 хуузу үндүргеш шиитпирлериниң күүселдезин организастаарынга хамаарыштырган. Шиитпирлер күүселдезиниң хыналдазын чорударынга партком болгаш партбюро кежигүннери, өске-даа хөй санныг актив оларга дузалажып келген, чүүл бүрүзүнүң күүселдезиниң демдеглелин кылып турар.

Ооң түңнелинде бо ферма сырый каттышкан дээниг коллектив болу берген, бүдүрүлге талазы-биле багай эвес көргүзүглерни чедип ап турар. Ферма өңгү беш чылдың үшкү чылының планныг даалгаларын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының баштайгы чылының байырлалынга чедир 745 тонна сүттү азы пландан 15 тоннаны ажыр садар деп хүлээлгезин багай эвес күүседип келген. Ол-ла совхозтуң Биче-Тейниң хойжу бригадазында партбөлүк база багай эвес ажылдаан. Коллектив ниитизи-биле төрүүр 100 хойдан-на 102 хураганны алган.

Партбөлүктерге болган ындыг хуралдарга чамдык коммунистер партийжи-организакчы база масса-политиктиг ажылдарда четпестерни илередип, шүгүмчүлеп, оларны чайладыр талазы-биле саналды, сүмелерни кииргеннер. «Дөң-Терезин» совхозта хову-трактор бригадазының партбөлүктүң отчёт-соңгулдалыг хуралынга коммунистер Ооржак Мочурга, Ооржак Седип-оол олар совхозта күш-ажылчы коллективтерге кижизидилге ажылын күштелдирериниң болгаш социалистиг чарышты улам калбак нептереңгей кылдыр организастаарының чугулазынче кичээнгейни угландырган.

Шиитпирлер күүселдезин организастаар талазы-биле ажылда четпестерни ам-даа барын ажыл-агыйларда партбөлүктерниң хуралдарынга коммунистер саналынга айытканнар. Чижээ, эрткен чылын «Шекпээр» совхозтуң Аянгаты, «Барлык» совхозтуң Хөнделең салбырларының партбюроларынга мал кыштаглаашкынын организастыг эрттирер, мал чемин кайы-хамаан чок чарыгдаар чорукту болдурбас дугайында айтырыгны чугаалашкаш, тускай доктаалдарны хүлээп алгылаан турган. Ооң күүселдезин ол партбюролар болгаш специалистер кошкак контрольдаанындан ол ийи салбырларга малдың баш санының хорамчазы хөй болган база чаш төлдү камгалап алыр талазы-биле өске салбырлардан кудуу деңнелдиин көргүскен.

Чамдык партбөлүктерниң отчёт-соңгулдалыг хуралдарынга коммунистер ажылчы чоннар ортузунга социалистиг чарышты организастаарын улам экижидериниң, коммунистиг кижизидилге ажылын күштелдирериниң эргежок чугулазынга доктааганнар.

Районнуң партия организацияларында партбөлүктерниң организакчыларының хөй нуруузу партийжи организакчы болгаш политмассалыг ажылдың практиказын эки билир, дуржулгалыг болгаш боттарының коллективтеринге хүндүткелдиг эштер. Бо чылын болган отчёт-соңгулдалыг хуралдарга оларның 75 хуузу катап соңгуттурган. Оларга «Барлык» совхозтуң Хөнделең салбырында партбөлүк организакчызы, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Соян Биче-оолду, ол-ла ажыл-агыйның Бижиктиг-Хая фермазында саанчы, район Советиниң депутады Светлана Күжүгетти болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур. Партбөлүк организакчыларында идепкейлиг, хөй-ниитичи, инициативтиг аныяк эштер база соңгуткулаан. Парткомнарның болгаш партия эге организацияларының талазындан партийжи организакчы болгаш политмассалыг ажылдың дуржулгазын шиңгээдип алырынга баштайгы үеден эгелээш-ле боттуг дузаны оларга көргүзер ужурлуг.

Районнуң партия организацияларында партбөлүктер СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, аңаа СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң илеткелинге айыттынган сорулгаларны боттандырарынче ажыл-ишчилерниң күжүн мобилизастаар талазы-биле партийжи-организастыг болгаш масса-политиктиг ажылдың деңнелин ам-даа бедидери негеттинип турар. Ынчангаш партийжи ажылдың аргаларын болгаш хевирлерин улам сайзырангайжыдар дээш партбөлүктерге практиктиг дузаны тус-тус парткомнар база партия эге организациялары ам-даа күштелдирери эргежок чугула.

Ф. НАМНАН,
СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң организастыг килдизиниң инструктору.

СЭКП-ниң аграр политиказы — боттанывышкынында

ДОРТ ХАРЫЛЗААЛАР ДҮЖҮТТҮ КАМГАЛААР

Ногаа шөлдеринден — магазиннерже, шыгжамыр складтарынче, ховулардан — заводтарже, болбаазырадылгаже. Бир черден бир черже хөй катап дажыглаар эргижирээн маршруттарның орнунга шак ындыг чаа сөөртүлге маршруттары чер болганда калбарган.

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр ногаа, чимис конвейериниң бүгү звенолары сайзырангайжып турар. Чидириглерни эвээжедиринче, продукцияның шынарын элээн бедидеринче онза кичээнгей салдынып турар. Ногаа, чимис дүжүттерин машина кузовунче урул чүдүрбейн, тускай хааржактарга, контейнерлерге сөөртүп чорул турарын бо хүннерде-ле чурттуң оруктарында көрүп болур. Ол болза белеткеттинип турар продукцияның шынарын экижидери дээш бедип турар кичээнгейниң чүгле чаңгыс демдээ-дир.

Бистиң областарывыстың, крайларывыстың болгаш республикаларывыстың практиказының база социалистиг чурттарның дуржулгазының көргүзүп турары-биле алырга, чурттакчы чонну картофель, ногаа, чимис аймаа-биле четчиишкинниг хандырарын чаа организастыг хевирге — чогуур культураларны өстүрүп мергежээн ажыл-агыйлар-биле оларны кадагалап, болбаазырадып турар бүдүрүлгелерниң бот-орулга-чарылгалыг каттыжышкыннарынга — үндезилээш боттандырып болур дээрзин көргүзүп турар.

Шак ындыг организацияларның Украинада, Ортаа Азияның республикаларында, Азербайджанда, Молдавияда тургустунганын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунче дыннатканнар. Оларның ажылының кол үндезини дужаакчылар биле хүлээп алыкчыларның дорт харылзаазы болур. Чуртта ниитизи-биле картофель, ногаа, чимис культураларының 20 хуузун колхозтардан, совхозтардан дорт хүлээп алыры көрдүнген. Дүжүттүң хөй кезиин контейнерлерге сөөртүр, ол сорулганы боттандырары-биле элээн хөй тускай автоколонналар тургустунгулаан, узун оруктарга сөөртүлге кылыр авторефрижераторларның санын көвүдеткен. Хүлээп алыр пункттуларның четкизи калбарып, кадагалал баазаларының иштики угланып турар.

Ынчаарга шөлдерниң берип турар продуктулары шуптузу чаа хевээр ажыглаттынмас-ла болгай. Ногаа, чимис конвейериниң звеноларынга дузалал цехтери база херек — ындаар, болбаазырадылгага белеткээр, болбаазырадыр. Шак ындыг дузалал цехтериниң чогу болганчок-ла продукцияның улуг чидириининң чылдагааны болу бээр. Амгы үеде чидиригниң бо тии база контрольга алдынган — дуглаттынган.

Центросоюз системазында ногаа, чимис продукциялары болбаазырадыр бүдүрүлгелерниң күчүзүн чылда бир миллион тонна чедирген. Амгы үеде салыг организацияларының хөөткен, дузаан ногааларының кылып үндүрген хандыларының, консерваларының ассортиментизи калбарып турар. Мөөгү, свёкла, лавр бүрүзү, тмин холуп тургаш, провансаль капуста кылыры, база капустаны доорап болгаш бүдүн хевээрзин белеткен хылыры көрдүнүп турар. Продукцияның амданын экижидериниң чаа технологиязы ажыглалда кирип турар. Чижээ, Москваның, Ленинградтың, Украинаның элээн хөй бүдүрүлгелери полиэтилен каъттардыг контейнерлерге капустаны хөөлүп дузаарын шиңгээдип алганнар.

Чурттакчы чоннуң өзүп олурар херегледелеринче улус ажыл-агыйының тускай адыры — аъш-чем үлетпүрү бодунуң кичээнгейин салып турар. Ооң улуунге белеткеттинип турар дүжүттүң элээн хөйү: каттарның, чимистерниң, помидорларның чартыы, өске ногааларның 25 хуузу, картофельдиң үжен хире хуузу хамааржып турар.

Ажыл-агыйларны заводтар-биле дорт харылзаалыг болдурган чорук оларның боттускайлан чиг-эт баазазын быжыглаарын — шоолуг пентеревейн турар культураларны тарып өстүрер агроүлетпүр комплекизин тургузарын болдурган. Чижээ, Смоленск областа чуртта сурагжаан «Рябиновая Поляна» комплекизи бо чылын алды муң ажыг центнер кара каттыг хандыкараны, чүс-чүс центнер койнутту, хренни, инек-кулаан болгаш өске-даа продукцияны бээр. Шак ындыг агроүлетпүр комплекстериниң саны Россияда он беш четкен. Ам хамыктың мурнунда Сибирьге болгаш Ыраккы Чөөн чүкке чаа-чаа ындыг комплекстерни тургускулаар.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин үлетпүржүүр-биле холбаштырары витаминниг чем аймааның ассортиментизин калбартыр, ооң шынарын бедидер арганы берип турар. Ам удавас заводтарның конвейерлеринден ногаа, чимис аймаандан продукцияларның он-он чаа хевирлери үнүп эгелээр.

М. ПАНЧЕНКО,
Д. СМИРНОВ,
СЭТА-ның корр.

Москва.

ЧАРЫШТЫҢ ЭГЕЛЕКЧИЛЕРИНДЕ

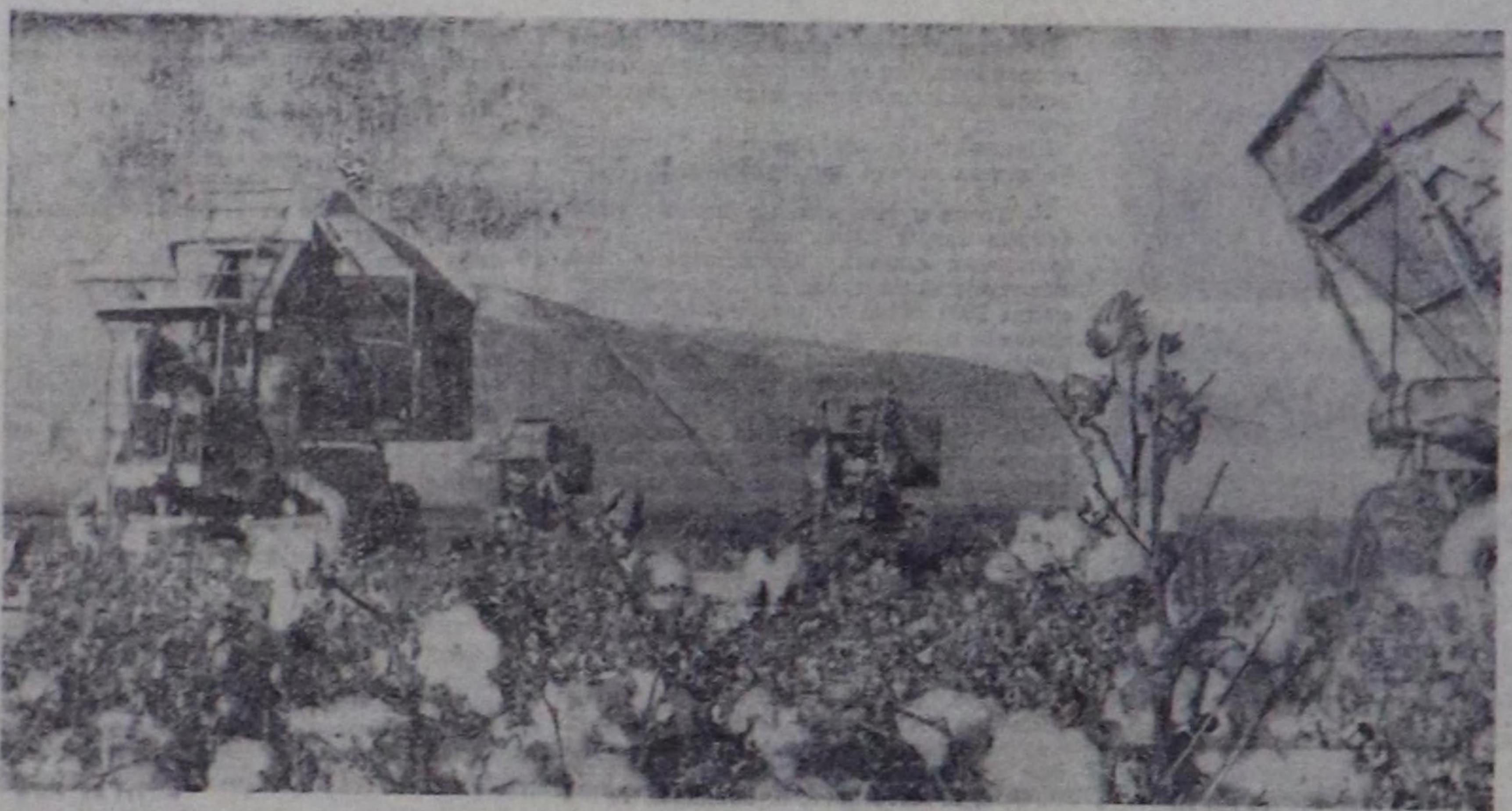

ТУРКМЕН ССР. Тактабазарның чер ажылдыглары хөвең ажаап алыышкынын үлегерлиг эрттирер дээш республикага социалистиг чарыштың эгеленчилери болган. Олар Мары обласка хөвеңни механизастыг ажаап алырын бир дугаарында эгелээн. Киров болгаш СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг колхозтарның механизаторлары техниканы ховуларже бир дугаарында үндүрген.

Киров аттыг колхоз СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпиринге харыы кылдыр бедиткен социалистиг хүлээлгени ап, күрүнеге 6500 тонна хөвең садарын шиитпирлээн. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхоз 4500 тонна «ак алдынны» белеткээр.

ЧУРУКТА: СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта хөвең ажаап ап турары.

С. РОЗЫЕВТИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Эртем — беш чылга

АРГА-АРЫГ «БИОФАБРИКАЗЫНЫҢ» ЭРТИНЕЗИ

Ленинград чоогунда Лисинскиниң ыяш ажыл-агый чериниң ажылчыннарының ужурганы ыяштарның будуктары, бүрүлери моон соңгаар арга-арыгта бок боор артпас. С. М. Киров аттыг ыяш-техниктиг академияның эртемденнериниң сүмезин ёзугаар будук-бүрүден кылган продукцияларны сайгаргаш, ол ажыл-агый хөй орулганы ап турар. Оларның чогааткан рецептизин ёзугаар ногаан бүрүлерден янзы-бүрү бүдүмелдерни ап турар.

— Ийи каъг бажыңга деңнелдиг бо цехче кире бээрге чыды магалыг чаагай. Ооң иштинде кижилер барык көзүлбес, арга-арыг «эликсирин» кылырын чаңгыс оператор хайгаарап турар.

Лисинскиниң ыяш ажыл-агый чериниң шенелде цеги ол, ооң-биле кады ыяш-техниктиг академияның бүдүрүлге лабораториязы боор турар. Стол кырында витаминчиткен янзы-бүрү концентраттарны делгээн. Оларны будук-бүрүден кылган. Бойдус «биофабриказы» бүрүлерден үнелиг дыка хөй продуктуларны бүдүрүп турары дораан-на көстүп бээр.

— Чыл санында-ла бистиң чуртувуска дөрт миллион кубометр ажыг тудут ыяжын белеткеп турар — деп, ыяш-техниктиг институттуң ректору профессор А. Киприанов бо чаа ажылга тайылбыр берип тура, чугаалаан. — Ужурган ыяштарның будуктарын болгаш бүрүлерин кодуунда-ла ажыглавайн турары харааданчыг-дыр. Шинчилекчилер бир тонна бүрүлерден чүс грамм ажыг натрий хлорофиллин ап турар, бо кайгамчыктыг бүдүмелди косметика кылыгларынга каш-ла грамманы немээрге оларның үнелиг шынары болгаш амдан-чыды кайгамчык экижир болгай.

Ленинградтың эмчилериниң эрттирген клиника шинчилелдерин ёзугаар алырга, бо бүдүмел хан эргилдезин экижидеринге болгаш профилактиктиг ажылдар чорударынга ажыктыг болган. Хлорофилл-каротин пастазын (бүрүлерден кылган) мал чемнеринге витаминниг чүүл кылдыр немээрин саналдаан бис.

Академияның эртемденнери хадың картындан хөөдүкчүлерни болгаш өске-даа чүүлдерни ап турар. Ине бүрүлүг ыяштарның карты-биле янзы-бүрү чуктарны, хөмүрлерни, көдээ ажыл-агыйга хереглээр янзы-бүрү чүүлдерни белеткеп турар. Бо рецептилерни Прибалтиканың, Украинаның, Горький областың ажыл-агыйлары ажыглап турар.

Эртемденнер амгы үеде ыяш будуктарындан болгаш бүрүлеринден үнелиг продукциялар ажылдап кылырының технологиязын Ангараның эринде тудуп турар ыяш-химия индустриязының улуг бүдүрүлгезинге ажыглап, боттандырары-биле ажылдап кылган.

Н. КРУПЕНИК,
СЭТА-ның корр.
ЛЕНИНГРАД.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

Чөөн-Хемчик районнуң «Алдан-Маадыр» совхозта өңгү беш чылдың мурнакчылары хөй. Оларның биреэзинге Бора-Тайга салбырында зоотехник Ховалыг Дөңгүр-Бээштыгович Сарыг-оол хамааржыр (үстүнде чурукта). Салбырның малының бажын өстүрер, продуктулуг чоруун бедидер дээш биче эвес үлүүн ол киирип келген. Ылаңгыя салбырның малчыннары бо чылын эки көргүзүглерлиг болган. Күрүнеге эът, сүт, дүк садарының тос айлар планын ажыр күүсеткен. Салбыр ниитизи-биле төрүүр чүс баш хойга оналаштыр 112 хураганны доруктуруп алган.

Ол-ла салбырда Кара-Тал сүт-бараан фермазының эргелекчизи Норбу Чаш-оолович Ховалыг (адаанда чурукта) сүт саалдазын көвүдедир дээш бүгү-ле хемчеглерни ап турар. Ук ферма үшкү кварталда 1170 центнер сүттү күрүнеге садар тургаш, хуусаа бетинде күүсеткен. Ферманың ажыл-ишчилери күрүнеге сүт садар чыл планын ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алган хүнүнде күүседир бедиткен хүлээлгени алган. Ону боттандырар дээш ферма эргелекчизи ажыл-ишти билдилиг организастап турар.

— Саанчылар сеглээн сөзүн ээлээринге бүзүределдиг — деп, ферма эргелекчизи чугаалап турар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

УКРАИНА: келир чылдың чаагай дүжүдү дээш

Украинаның тараажылары бо чылдың дүжүт ажаалдазын келир чылдың бедик дүжүдү дээш демисел-биле сырый холбаштырып турар. Крымның тараажылары күзүн чажар культураларның үрезинин урул алган. Херсон областа ол чугула ажылды доозар чыгаап. Хөй ажыл-агыйларда күзүн чажар культураларның үрезиннерин бирги класс шынарлыг кылдыр белеткээн.

Үрезиннерниң сорттарын чаартыры — тараа бүдүрерин көвүдедириниң эң-не чугула курлавыры болур. Сумы областың Ивановскиде дуржулга-селекция станциязынга өстүрген «Ахтырчанка» деп сорттуң үрезинин, тарымыр шөлдү райончуткан, баштайгы чылдыындан дөрт катап калбарткан.

Элбек дүжүттүг бээр үрезин сайзырадыр селекционерлерниң өстүргени чаа беш сорттарны база тарыыр деп турар. Күзүн чажар кызыл-тастың «Херсонская-153» деп сортун тараажылар чүүлдүгзүнүүшкүн-биле уткаан. Херсон областың Каховскиде күрүне участогунга ол үрезинни чажып, тарыырга, бир гектарның-на дүжүдү 72 центнер ажыг болган.

Кубаньдан эккелген «Полукарликовая-49» деп сорттуң үрезинин Украинаның ажыл-агыйларында сугаттыг черлерге тараан. Ол сорттуң таразы чүгле бедик дүжүттүг эвес, харын-даа хатка ушпас, соокка азы кандаашкынга белен алыспас боорга, ону кезээниң ажыл-ишчилери бедии-биле үнелеп турар.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары күзүн чажар кызыл-тастың эң бедик дүжүт бээр үш бөлүк сорттарын өстүрүп тараан. Ооң түңнелинде күзүн чажар кызыл-тастың дүжүдү барык ийи катап бедээн. Ол сорттуң үрезиннерин бүгү тарылга шөлүнүң 90 хуузу хиреэнде чажып турар ажыл-агыйлар ам сорттарның чаартылгазын чорудуп турар.

РСФСР: автоматтар — дугуй шенекчилери

Автомашиналарның чаа дугуйларын шенеп көөрүн башкарар автоматчыткан комплекстерни Рязаньның конструкторлары чогаадып кылган.

Шенекчилеердиң чорул турарының, хөй санныг информацияларның чыындазының болгаш демдеглелиниң хыналдазын ам стендиде автоматтыг контроль боттандырып турар. Ол чаа чүүл эргежок чугула шын медээлерни дугуй чогаадыкчылары конструкторларга болгаш ажылчыннарга берип, ажылдың шынарын дыка бедиткен. Машина дугуйларын автомобильдерге үр хуусаада узун оруктарга шенээри ам кызырылган.

БЕЛОРУССИЯ: завод төрээн бажыңы-биле дөмей болган

Минскиниң соодукчуаар бүдүрер заводунда үш чүс ажыг ажылчыннарның күш-ажылының байдалдарын чыл эгезинден бээр экижиткен. Коллективтиг кержээни администрацияның чери күүсетпишаан, партия болгаш профэвилел организациялары-биле сырый харылзаалыг ажылдап турар. Күш-ажылдың байдалдарын экижидер талазы-биле беш чыл планын канчаар күүседип турарының контролюн профэвилел бөлүктери болгаш хөй-ниитичи инспекторлар боттандырып турар. Бо чылын күүседири-биле ажылдап кылдынган техниктиг болгаш организастыг хемчеглерниң кол нурууну ам безин бүрүн боттанганы таварылга эвес.

Заводта ажылчыннарның күш-ажылының, амыдыралының болгаш дыштаныглазының байдалдарын чыл бүрүде хынап көрүп келген.

— Ажылдап турар херээженнерниң күш-ажылының байдалдарын экижидеринче онза кичээнгейни угландырып турар. Бүгү чагыгларны дүрген хандырып бээр магазин херээженнерниң үре-төлүнеллиг ажылдаарынга, ажыл шагын чөп ажыглаарынга улуг идигни берген. Ие херээженнерниң уругларын садтарда болгаш яслилерде тургускан — деп, заводтуң профэвилел комитединиң даргазы В. Акулова чугаалап турар.

Заводтуң коллективи беш чыл планының үшкү чылының даалгаларын болгаш боттарының бедиткен социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турар. Кадрларның хөй удаа солчур, ажылдан үнер чоруу бүрүн чайлаттынганын демдеглээри чугула. Завод ам коллектив кежигүнү бүрүзүнүң төрээн бажыңы-биле дөмей апарган.

КАЗАХСТАН: көдээде школа тудуглары

Чимкент областың Сарыагачи районунда Ленин аттыг совхозтуң тудугжулары коммунизмниң аныяк салгакчыларынга бүдүн өөредилге комплекизин тудуп берген. Ында кабинеттерни, специализастаан лабораторияларны, улуг залдарны, спорт шөлүн, бүдүрүлге өөредилгезиниң мастерскаяларын дерип кылган.

Чаңгыс аай төлевилел ёзугаар ындыг школаларны Казахстанның өске-даа көдээ суурларында база тудуп турар. Амгы беш чылдың дургузунда республиканың суурларынга туттунар ындыг чаа школаларынга алды чүс муң ажыг сургуулдар өөренир. Ол дээрге — сескн беш чылдыындан ыракта хөй болур. Өңгү беш чылдың төнчүзүнге чедир Казахстанның бүгү колхозтары болгаш совхозтары ортумак школаларлыг болур.

ГРУЗИЯ: кымның виноградының үнүжү экил?

Гурджаан районда Чумлаки суурнуң колхозунуң виноград сывын тараан шөлүн республика көрүлдезинге эң эки деп санаан. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры К. Бурдиашвилиниң удурткан бригадазы виноградты өстүрүп, ооң шөлүн, үнүштерин сайзырадып турар. Агротехниктиг ажылдарның улуг комплекизин ук бригаданың күүсеткенин специалистер «тергиин эки» деп үнелеп көрген. Агротехниктиг ажылдарны шак ынчаар күүсеткен түңнелинде бир гектар шөлден 120 центнер эки шынарлыг катты алыр. Ол дээрге, планда көрдүнгенинден бүдүн чартык катап хөй болур.

Чаа дүжүттү ажаап алырынга белеткелди виноград ажаакчылары кынамчалыг дооскан. Чүгле Гурджаан районда бедик дүжүт ажаар тускай 36 отрядтарны тургускан. Ында 10 муң ажыг кижи, 500 автомашиналар бижиглеттинген.

Бедик дүжүттү — 512 муң тонна виноград кадын ажаап алыр дээш Грузияның виноградчылары сорук кириишкинниг ажылдап, социалистиг чарышты калбартып турар.

ТАДЖИКИСТАН: колхозтар аразының санаторийи

Колхозтар аразының «Зумрад» деп санаторийинде чаа корпустуң тудуу эгелээн. Ол санаторий республиканың эң чараш чурумалдыг болгаш агаар-бойдузу чаагай черлериниң биреэзинде турул турар. Чаа тудуг ол санаторийниң улус эмнээр болгаш дыштандырып, кадыкшылын быжыглаар аргазын дыка калбартыр. «Зумрад» деп санаторийге чыл бүрүде 4000 колхозчулар дыштаныр.

Республиканың ажыл-агыйларының киирген дадывырының күселиниң-биле санаторийни амгы беш чылда туткаш, ажыглалга киирген. Санаторийни удуртуп турар Таджикистанның колхозтар чөвүлели ам-даа ийи ындыг дыштанылга черлерин немей тударын планнаан. Минералдыг суттарның девискээринге тудар чаа улуг санаторийниң төлевилелин ам чогаадып кылып турар.

(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

Тайбыңның угланыышкыны-биле

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Бакуга чугаазы делегейниң хөй-ниитизиниң болгаш парлалгазының кол кичээнгейинде турбушаан.

Ол чугааны калбаа-биле чугаалажып болгаш тайылбырлавышаан, янзы-бүрү чурттарның солуннары экономика болгаш культура тургузуушкунунуң оруунда уламна чаа-чаа бедиктерни совет улус бүзүреңдиг чедип ап турар, ССРЭ делегей аренаазынга тайбынның, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының, кайы-даа талага ажыктыг кады ажылдажылганың, чепсеглениишкинни дүжүрериниң политиказын моон соңгаар-даа чайгылыш чокка чорудар доку шиитпирлиг деп онзалап демдеглеп турар.

Л. И. Брежневтиң Бакуга чугаазында делегейниң эң чугула айтырыгларынга ханы анализ бердинген, дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынын улам ыңай ханыладыры болгаш калбартыры ол айтырыгларны шиитпирлээринден аажок улуг хемчээлдиг хамааржыр деп, Болгарияның **«Работническо дело»** солуну бижээн. Оран кырынга быжыг тайбынны бадыткаарынга акы-дунма социалистиг күрүнелерниң сырый каттыжыышкыны болгаш чаңгыс эви, даштыкы политиктиг аренага оларның хөделиишкиннериниң сырый демнии болгаш дугуржуушкунунуг болуру онза ужур-дузалыг. Социалистиг күрүнелерниң акы-дунма партияларының удуртукчулары-биле Л. И. Брежневтиң чаңчыл болу берген чайгы ужуражыышкыннары социалистиг чурттарның туруштарын дугуруштурарының херээнге аажок улуг рольду ойнап, Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң боттарының Политиктиг Консультативтиг комитединиң хуралдарынга тодарадып ап турары ындыг ниити шугумну төлевилеп алырда дузалап турар.

Совет Азербайджанның найысылалынга чүве чугаалап тура, амгы үениң делегей амыдыралының эң чугула дыка хөй талаларын хаара тутпушаан, Л. И. Брежнев дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынын ханыладырының, улустарның тайбыңын болгаш айыыл чок чоруун быжыглаарының оруктарын дилеп тыварынче Совет Эвилелиниң чайгылыш чок чүткүлдүүн база дагын бадыткаан деп, Чехословакияның **«Руде право»** солуну айыткан. Ооң-биле кады совет удуртукчу ам делегейде тургустунган байдал нарын дээрзин долу барымдаалыг онзалап демдеглээн.

Боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр дээш, тайбынны быжыглаар болгаш улустарның айыыл чок чоруун хандырар дээш бүгү чүвени кылырын Совет Эвилели бодунуң даштыкы политиказының үндезин сорулгазы кылдыр көрүп турар деп, Л. И. Брежневтиң чугаазын тайылбырлавышаан, Венгрияның **«Непсабадшаг»** солуну бижээн. Улуг болгаш бичии-даа, ядролуг чепсээ бар болгаш ындыг чепсээ чок-даа бүгү-ле күрүнелер айыыл чок чоруун идегелдиг тургузар эргелиг деп совет удуртукчу онзалап демдеглээн. АКШ-тың чамдык салдарлыг бөлүктери байдалды улам чидиглендирерин кызыткаш, Совет Эвилелинге сагыштыы-биле чөңгээлеп турганзыг-дыр. Ынчалза-даа ССРЭ бодунуң эргелеринче болгаш эрге-ажыктарынче кандыг-даа халдаашкыннарга удурланыштыр туржур долу шиитпирлиг деп ол солун бижээн.

Тайбынны болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыглаарынга, боо-чепсекти эндере бүдүрерин шегдээринге бүгү-ле чүүлдерни кылыр деп Совет Эвилелиниң принципиалдыг туружун Л. И. Брежнев бадыткаан деп, ГДР-ниң **«Берлинер цайтунг»** солуну демдеглээн. Капиталистиг делегейниң чурттарынга, оларның аразында Американың Каттышкан Штаттарынга-даа хамаарыштыр ССРЭ-ниң политиказы тайбынның, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның, тайбың кады ажылдажылганың политиказы болуп келген болгаш болурдаа деп совет удуртукчу онзалап демдеглээн. Ынчангаш харын ССРЭ күрүнелерниң иштики херектерин дашкаартан холгаарлаарының, оларның бот-эргезин үрээриниң практиказын шуут буруу шаап турар.

* * *

АКШ-тың **«Нью-Йорк таймс»** солуну Л. И. Брежневтиң чугаазын тайылбырлавышаан, совет-америк харылзааларның байдалынга болгаш Чоокку Чөөн чүкте байдалга совет удуртукчунуң берген принципиалдыг үнелээшкиннерге онза доктааган. Л. И. Брежневтиң медеглээниниң ёзугаар алырга, АКШ-тың салдарлыг чамдык бөлүктери Совет Эвилелинге өжегээр чөңгээлеп, байдалды улам чидиглендирерин күзеп турар-дыр деп, ол солун демдеглээн. Ынчалза-даа Совет Эвилели ындыг чөңгээге алыспас.

Совет тургузугга өжээнниг чамдык кижилерниң хоойлуга удур ажыл-чорудулгазынга хамаарыштыр совет судтарның алган хемчеглерин долгандыр көдүрүлген шуугаазынныг пропагандачы кампаниязын Л. И. Брежнев шынгыы шүгүмчүлээн деп, база бир өске америк солун — **«Сан-Франциско икземинер»** айыткан. Стратегтиг шавар халдаашкынның боо-чепсектериниң кызыгаарлаар талазы-биле совет-америк чугаалажыышкыннарга хамаарыштыр Л. И. Брежневтиң онзалап демдеглээнин ёзугаар алырга, талаларның ол чугаалажыышкыннарда тайылбырлаттынган туруштарын аңгылап турар хемчээл ындыг-ла улуг эвес болгаш чаагай тура-соруг база күрүне ёзузунуң мерген угааны турда, чер-ле ажып эртинген туруп болур деп, ук солун бижээн.

Кэмп-Дэвидке чардынган дугуржулганы совет удуртукчу чидии-биле шүгүмчүлээн деп, Алжирниң **«Аш-Шааб»** солуну айыткан. Араб улустан чажыт дуюкаа дугуржулга, Чоокку Чөөн чүк айтырыын ёзулуг таарыштыр «шиитпирлээр дижир чүвениң дүжүп берикчи негелделерин арабтарга албадаар дээр оралдажыышкыннар Чоокку Чөөн чүкке херек кырынга таарыштыр шиитпирлээшкинге эвес, харын байдалды улам хандыр чидиглендирериңге чедирип болур, ол чорук ниитизи-биле делегей байдалынга айыылдыг салдарын база таварыштырып болур. Араб улустардан дуюкаа сепараттыг дугуржулгаларының айыылдыывын дугайын Л. И. Брежнев долу барымдаалыг сагындырган деп, ол солун бижээн.

(СЭТА).

«Венера-11» болгаш «Венера»-12 станциялар ужудуушкунун уламчылавышаан

ЫРАК КОСМОС ХАРЫЛЗААЗЫНЫҢ ТӨВҮ. (СЭТА). Сентябрь 9 болгаш 14-те ужуп үнген планеталар аразының «Венера-11» болгаш «Венера-12» автоматыг станциялары ужудуушкунун уламчылавышаан.

Эрткен үениң дургузунда станциялар-биле радиохарылзаазының 39 сеанстарын чоруткан, ооң үезинде шимчээшкиниң траекториязын хемчээрин күүсеткен, иштики системаларның ажылын хынап көрген, Черже эртем болгаш телеметриктиг информацияны дамчыткан.

Ужудуушкун программазы-биле дүүштүр станцияларның шимчээшкиннериниң траекториязын өскертип чазаан. Өскертилге соонда чоруткан хемчээлдер «Венера-11» болгаш «Венера-12» станциялар санап кылган траекторияларга чоок шимчеп чоруп турар болгаш Венера планетаның чоогунга тус-тузунда 1978 чылдың декабрь 25-те болгаш 21-де чедер.

Сентябрь 25-ке чедир «Венера-11» болгаш «Венера-12» станциялар Черден 5,5 болгаш 4,1 миллион километр ырай бергеннер.

Телеметриктиг информацияның сан-түңү-биле алырга, станцияларның иштики системалары болур чогууру-биле ажылдап чоруур.

Таарыштырылга-саналга төвү кээп турар информацияны сайгарып турар.

Социалистиг чаңгыс аай Вьетнам чаа амыдыралды тургузарының — национал экономиканы чаартырының, социализмниң материал-техниктиг баазазын тургузарының, чоннуң материалдыг чаагай чоруун бедидеринин оруу-биле бүзүреңдиг бурунгаарлап орар.

Чурттуң индустриязы дүрген темп-биле хөгжүп турар. Үлетпүр бүдүрүлгезиниң өзүлде темпизи чыл санында-ла 12—13 хуу бооп турар. Чурттуң картазында сооңгу ийи чылда үлетпүрнүң хөй районнары тургустунган. Экономиканың энергетика, металлургия, хөмүр-даш тывыышкы, машина тудуу чижектиг адырлары улам ыңайгы хөгжүлдени алган.

Совет далайжыларның Вьетнамның портчулары-биле найыралы быжыгып турар.

ЧУРУКТА: Хайфон портунда. Совет «Иван Коробцов» деп теплоходтуң капитанының дузалакчызы В. И. Иванов (оң талазында) болгаш матрос И. И. Магера вьетнам өңнүктери-биле.

В. СОБОЛЕВТИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотокроникаазы.

АК СЕТКИЛДИГ ДУЗАЛАМЧЫ

АДДИС-АБЕБА. (СЭТА). Эфиоп революциязы быжыы-биле база бүгү талалыг деткип келгени дээш совет улуска, СЭКП ТК-га, Совет чазакка болгаш Л. И. Брежневтиң бодунга ханы өөрүп четтиришкинин эфиоп улус илергейлеп турар болгаш тайбың, демократия болгаш социализм дээш империализмге база реакцияга удур демиселге депшилгелиг бүгү күштер-биле эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарынга болгаш калбартырынга шиитпирлиин медеглеп турар деп, «Эфиопиен геральд» солун бижээн.

Революстуг чаалап алыышкыннарны болгаш тускайлаң чорукту камгалаар херекке Совет Эвилелиниң, Кубаның болгаш социалистиг дем-каттыштырылга чурттарының эфиоп улуска көргүзүп турары харам чок деткимчези — оларның интернационалчы политиказының тодаргай илерели, хосталга болгаш ёзулуг хамаарышпас чорук дээш демисежип турар чурттарга хей-аът кирикчи идиг бериишкини бооп турар деп ол-ла солун демдеглээн.

КНО: ниити политиктиг чугаалажыышкын эгелээн

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Бүгү-ниити тайбынны болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыглаары, чаа дайынны чайладыры, дүшкүүрлүг чоруктуң одагларын узуткаары, чавырылдырыышкын чорудуушкунун быжыглаары — КНО-нуң Кол Ассамблеязының сентябрь 25-те ажыттынган XXXIII сессиязының ниити политиктиг чугаалажыышкыннарының кол темалары ол бооп турар. Ында КНО-нуң кежигүннери 150 чурттуң төлээлекчилери киржип турар.

Боо-чепсекти эндере бүдүрерин, чүнүң-даа мурнунда ядролуг чепсекти бүдүрерин соксадыры амгы үениң эң чугула сорулгазы бооп турар. Сессияда киржип турар 150 чурттуң кырында диргелип келген айыыл болза, ол чепсекти кажан-бир үеде ажыглаптарында эвес, а ооң херек кырында бар бооп, чыгдынганы болур деп чугаалажыышкынны ажыдып тура, Бразилияның даштыкы херектер министри Азереду да Силвейра медеглээн.

Чепсеглениишкиннерни дүжүрер талазы-биле күрүнелерниң ап чорудуп турар күжениишкиннери онза чугула ужур-дузалыг бооп турар деп Японияның даштыкы херектер министри С. Сонода чугаалаан.

Ядролуг-даа, анаа-даа чепсектерни эндере бүдүрүп турар чорук делегейге тайбынга болгаш айыыл чок чорукка шынгыы айыылды тургузуп турар деп Норвегияның даштыкы херектер министри К. Фрюденлунд айыткан. Делегейде, ылангыя Чоокку Чөөн чүкте болгаш Африканың мурнуу чүгүнде чепсектиг месилдежиишкиннерни узуткаары чугула деп ол чугаалаан.

Ниити политиктиг чугаалажыышкын үш неделя үргүлчүлээр.

УЛАМ БЫЖЫГЛААР

КУВЕЙТ. (СЭТА). Чоокку Чөөн чүкте айыылдыг уржуктарлыг бооп турар болуушкуннар делегейниң бо районунуң келир үезинге багай салдарны чедирип болур деп Кувейттиң «Аль-Ватан» солунунга берген интервьюзунга Йемен Улус-Демократтыг Республиканың Президент чөвүлелиниң даргазы Али Насер Мухаммед медеглээн. Чоокку Чөөн чүк районунга бодунуң политиктиг болгаш экономиктиг шургуушкунун калбартыр, анаа бодунуң шериг киржилгезин быжыглаар дээн империалистиг күрүнелерниң бодалдарының дугайын херечилеп турар четчир саныг медээлер ам безин бар деп, ол медеглээн. Сионисчи-империалистиг сүлчээлер бар болганда, араб улустар болгаш ооң депшилгелиг күштери Совет Эвилели болгаш социалистиг дем каттыштырылга чурттары-биле харылзааларын быжыглаар ужурлуг деп, ол чугаалаан.

ПОРТУГАЛИЯДА

ЛИССАБОН. (СЭТА). Португалияның президентизи Рамалью Эанеш телевидение дамчыштыр чүве чугаалааш, ур үеде үргүлчүлээн чазак кризизин ажып эртериниң оруктарынга хамаарыштыр бодунуң туружун айыткан. Португалияга демократтыг ёзу-чурумнуң ажылгыр аргалыг болурун хандырары-биле парламентиде кирип турар партияларның аразында эптежилгени чедип алырының эргежок чугулазын ол айыткан. Бир эвес партиялар боттарының аразында дугуржулганы чедип албас болза, президент республика хуралын тарадыр болгаш хуусаа бетиниң парламент соңгулдазын эрттирер дугайын чарлаар. База бир арга болза кол сорулгазы соңгулдаларга белеткел ажылдарын чорудар чазакты тургузуп болуру деп, Рамалью Эанеш демдеглээн.

Революцияның чарлааны демократтыг тургузугну Португалияга быжыглаары-биле бүгү күштерни мөөңнээринче ол кыйгырган.

Президентиниң чугаазынга холбаштыр бодунуң албан ёзузунуң туружун Португалияның Коммунистиг партиязы бир дугаарында илергейлээн. Национал айтырыгларны, ооң иштинде чазак кризизин ажып эртерин ылап-ла демократияга дүүштүр, демократтыг оруктар-биле шиитпирлээр ужурлуг деп ПКП ТК-ның Политкомиссиязының медеглелинде айыткан. Кризисти ажып эртериниң тодаргай оруктарын президент айыткан: президентиниң болгаш парламентиниң идегелин ажыглап турар чазакты тургузары азы хуусаа бетиниң парламент соңгулдаларын эрттирери чугула деп ПКП ТК-ның Политкомиссиязының медеглелинде чугаалап турар.

СЪЕЗДИГЕ БЕЛЕТКЕЛ

АДЕН. (СЭТА). Чаа хевирниң аграр партиязының тургузукчу съездизинге белеткел ЙУДР-де дооступ турар. Бо кампанияның үезинде болган чугула үе-чада болза, ЙУДР-ның можуларынга болгаш чепсектиг күштер кезектеринге болган партияның онза конференциялары болур. Конференцияларның киржикчилериниң мурнунга Национал фронтунуң каттышкан политиктиг организациязының (ОПОНФ) удуртукчулары, ооң ТК-ның чиңгине секретары Абдель Фаттах Исмаил олар чүве чугаалап, ОПОНФ-ның мурнунда турар сорулгаларны, чаа партияның программа болгаш устав төлевилелинге дүүштүр оларның эргелериниң болгаш хүлээлгелериниң дугайын тайылбырлааннар. Чаа хевирниң партиязын тургузары бодуун Йемен улустуң салым-чолунга, ооң аңгы болгаш патриоттуг эрге-ажыынга дүгжүп турар деп, «Арбааташар Октобр» солун бижээн. Ооң тодаргай херечизи болза партияның тургузукчу съездизинге белеткел үезинде ОПОНФ-ның бүгү кежигүннериниң идепкейлиг чоруу болган.

КАПИТАЛ ЧУРТТАРЫНДА

Бирги ээлчегде негрлерниң болгаш өске-даа национал биче буурай улустарның таваржып турары полицияның ужур-дүрүм чок үүлгедиишкиннерин Американың хөй-ниитизи бурудадыышкын-биле көрүп турар. Чыскаалга үнген кижилерни болгаш ажыл соксатканнарны базарынга суд-шаажылал аппарадын калбаа-биле ажыглап турар.

Американың «корум-чурум тудукчулары» «полицейжи хеп кеткен сөөк-язы ыдагакчылары» деп атты шагда-ла алган. Олар хоругдаттырган кижилерни эттеп-хилинчектээр, харын-даа өлүрер эргени алган. Полиция бо чылын боттарының эргелери дээш чыскаал кылган кижилерже хөй удаа боолаан, ооң түңнелинде 9 кижи өлүрткен, чүс-чүс кижи хоругдаттырган.

ЧУРУКТА: чыскаалган кижини полицияның хилинчектеп турары.
СЭТА-ның фотохроникаазы.

КӨДЭЭДЕН ХООРАЙЛАРЖЕ

КАИР. (СЭТА). Египет көдээде амыдырал байдалы бергедеп, хүн бүрүнүң аар ажылдары турза-даа, тараачыннарның ажыл төлевири аргажок бичии бооп турарындан көдээниң дыка хөй чурттакчылары «аас-кежии» дилеп, хоорайларже көжүп чорупп турар. Көдээден хоорайларже «дезип» турарларның саны чыл санында өзүп келген, ол чорук чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезинге багай салдарны чедирип турар.

Египеттиң көдээ чурттакчыларының хоорайларже шууржулгазы экономиктиг дүрүм ёзугаар характерлиг эвес бооп турар. Ол чүүлдер чайгаар бооп, египет ниитилелдиң хоочураан аарыгларын улам ханыладып турар. Көдээ черлер чыл санында-ла он-он, чүс-чүс муң ажылчын холдарны, ооң иштинде специалистерни чидирип турар. А хоорайларда чурттакчылар шуут тырылган.

Ооң тодаргай чижээнге египет найысылал хамааржыр. «Аль-Иктисади» журналдың медээлээнин ёзугаар алырга, Каирниң чурттакчы чону чыл санынга 4 хуу немежип турар, а бо көргүзүг ниити чуртта бүдүн чартык катап эвээш.

8 миллион чурттакчылыг Каирде чүс-чүс муң кижилер ядыы-түреңги байдалда. Ниити транспортка, амыдырал хандырылгазынга хереглел улгаткан. Ажыл чок кижилерниң саны өскен. Чурттакчы чонунуң саны ийи миллион кижи ажа берген Александрия хоорай база ындыг бергедээшкиннерге таварышкан. Ооң түңнелинде бо ийи хоорайда чурттуң бүгү чонунуң дөрттүң бир кезии чурттап турар, бо хуу моон соңгаар улам өзери чайлаш чок.

Бо айтырыгны канчаар шиитпирлээрил? Көжүп келгеннерни, ажылы, чурттаар чери чок кижилерни хоорайлардан дедир үндүр сывырар бе? Хоорайларны хаар бе?. Айтырыглар-ла хөй. Бир эвес ону ынчаар шиитпирлээр болза кандыг-даа дуза чедирбес. Көдээде хөгжүлдениң материалдыг болгаш социал деңнелин бедидип тургаш, көдээден хоорайларже көжер чорукту чүгле эвээжедип болур, а ындыг идегел барык чок.

ЧАА ДҮРҮМ

Социалистиг хоойлу-дүрүм хажыдар чоруктар-биле эптеш чок демиселди күштелдирери, чурттакчы чон ортузунга кижизидилге-профилактиктиг ажылды калбартып, шептередири чугула айтырыг болуп артпышаан. Ынчангаш кижизидилге ажылының дээштиин чедип алыр сорулга-биле ук ажылды чорударының чаа-чаа арга-хевирлерин дилеп тып, ону амыдыралга ажыглап, боттандырып турар. Кем-херек үүлгеткен дээш хоойлу-дүрүм ёзугаар хосталгазын кандыг-бир хуусаа иштинде казыдып ийикпе азы шенелдеге шииттирген кижилер-биле кижизидилге ажылын чорудар сорулга-биле хөй-ниитичи кижизидикчилерни судтуң шиитпирин ёзугаар томуйлаарын дүрүмчүткен. Анаа хөй-ниитиниң, ылангыя күш-ажылчы коллективтерниң киржилгези кол черни ээлээр дээрзин айтыр апаар.

Ындыг-даа болза судтуң шииткели-биле эдип-чазаар күш-ажылга (хостуг ажылдаар) шииттирген кижилер-биле кижизидилге ажылы чорудар айтырыг ам-даа чедир шиитпирлеттинмейн турар. Ол категорияның кижилери-биле кижизидилге ажылын кошкак чорудуп турганындан олар хөй-ниитиниң хайгааралындан дашкаар апаар чоруктар тургулаан. Ынчангаш бо бүгүнү сайгарып көргеш, эдип-чазаар күш-ажылга шииттирген кижилер ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирер сорулга-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиуму «Эдип-чазаар күш-ажылга шииттирген кижилерни хайгааралга алыр болгаш олар-биле кижизидилге ажылы чорудар хөй-ниити инспекторларының дугайында» тускай доктаалды 1978 чылдың август 23-те бадылаан.

Хөй-ниитиниң инспекторларының кол сорулгазы болза, эдип-чазаар күш-ажылга шииттирген кижилерни хайгаараар инспекцияларның ажылынга дузалашпышаан, шииттирген кижилерниң ажылдап турар коллективинде ажылын, сагылга-чурумун, өг-бүлезинде байдалын хайгаарап, кижизидилге ажылын чорудары болур. Хөй-ниити инспекторларынга ажылчыннарны, албан-хаакчыларны, студентилерни болгаш өске-даа активчилерни хаара тудары Чарлыкта айыткан. Хөй-ниитичи инспекторнуң хүлээлгезин күүседир күзелин илереткен кижилер-биле тускай беседа чоруткаш, оларның чөпшээрелин алгаш, күш-ажылчы коллективтерниң болгаш хөй-ниити организацияларның ниити хуралдарынга депшидери дүрүмде көрдүнген. Коллективтерниң хуралдарынга депшиткен кижилерни улус депутаттарының район, хоорай Советтериниң күүскомнарынга бадылаар. Хөй-ниити инспекторунуң хүлээлгезинден хостаар айтырыгны база анаа шиитпирлээр. Хөй-ниити инспекторунга бадылаткан кижилерге шыназылганы тыпсыр. Оларның ажыл-чорудулгазын эдип-чазаар күш-ажыл инспекциялары удуртур болгаш контрольдаар. Хөй-ниитичи инспекторлар боттарының чорудуп турар ажылының дугайында отчётту депшиткен коллективинге үргүлчү бээр.

Хөй-ниитичи инспекторлар ажылын албан организация, бүдүрүлге черлериниң удуртукчулары-биле, корум-чурум камгалалының дузалал пунктулары-биле болгаш милицияның участок төлээлери-биле сырый харылзаалыг чорудары дүрүмде айыткан. Оларның ажыл-чорудулгазын ушкарып-башкарар чөвүлелди база тургузуп болур. Албан организация, бүдүрүлге черлериниң, иштики херектер органнарының удуртукчулары, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа организацияларның удуртур ажылдакчылары хөй-ниити инспекторларынга бүгү талалыг дузаны чедирерин дүрүмде көрген.

Хөй-ниитиниң инспекторлары, эдип-чазаар күш-ажыл инспекцияларының даалгазын ёзугаар албан организация болгаш бүдүрүлге черлеринде ажылдап турар шииттирген кижилерниң ажылын канчаар тургусканын, оларның шалыңындан тыртар хуузун шын чорудуп турарын, ону өй-шаанда күрүне орулгазынче кирип турарын хынаар хүлээлгелиг. Ол ышкаш ол коллективтерде кижизидилге ажылының ниити байдалын хынаар болгаш анаа боттары киржир.

Ооң-биле кады инспекторлар эдип-чазаар күш-ажылга шииттирген кижилерни ажылга кирер талазы-биле айтырыгны шиитпирлежир. Эдип-чазаар күш-ажылга шииттирген кижилер ажылдап дескен болза, оларның турар черин тодарадып, дилежиринге инспекторлар эң-не идепкейлиг чоруун көргүзүп, киржири дүрүмде айыттынган. Инспекторлар херек эрттирип турар кижилерни хуусаа бетинде хостаар айтырыгларны шиитпирлеп турар үезинде анаа киржип база күүскомнарның хайгаарал комиссияларының бо айтырыгны чугаалашкан хуралдарынга олуржуп, бодунуң санал-оналын кирер.

Хөй-ниитиниң инспекторлары судтуң үндүрген шиитпирлери болгаш өске-даа документилер-биле таныжар эргелиг. Олар албан организация, бүдүрүлге черлеринде ажылдавышаан, херек эрттирип турар кижилерниң ажылының байдалын хынаар, чоруткан хыналдазының түңнелинден ук черниң администрациязынга тодаргай сүмелерни бээр эргелиг.

Бодунуң онаашкан эрге-хүлээлгелерин ак сеткилдиг күүседип турар инспекторларны улус депутаттарының район, хоорай Советтериниң күүсекчи комитеттериниң, иштики херектер органнарының болгаш хөй-ниити организацияларының, албан организация, бүдүрүлге черлериниң удуртукчулары шаңнал-макталга кирип болурун база чаа дүрүмде тодаргай айтып турар.

Чаа дүрүмнү амыдыралга боттандырарының мурнунда чогуур тайылбыр ажылын чорудары чугула. Чоокку үеде улус депутаттарының район, хоорай Советтериниң күүскомнары ажылчы чоңга ук дүрүмге хамаарыштыр тайылбырны чорудар ужурлуг. Бо ажылга суд, прокуратура болгаш милиция органнарының киржилгези улуг. Хөй-ниитиниң инспекторларын шилиир айтырыгже чугула кичээнгейни угландырып, ажылчыннар, албан-хаакчылар иштинден анаа ажылдап болур төлептиг кижилерни кирииштирери чугула.

А. ООРЖАК,
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң юрисконсультантызы.

ЧЫЛДАН ЧЫЛЧЕ УЛАМЧЫЛААН

Чаа өөредилге чылы эгелээ-ле ийи неделя-даа четпээл турган чүве. Школада хөлзээшкиннин кончут, эрткен чайның дугайында башкылар-даа, өөреникчилер-даа бот-боттарындан сонуургашкан. Кым, каяа дыштанганыл, ажыктыг чүнү кылганыл, кандыг чаа ном номчааныл дээш солун айтырыглар-ла эвээш эвес. А Тамара Салчаковнаның бо чылын чаа хүлээп алган белеткелчилеринге школада бүгү-ле чүүлдер чаазы-биле көстүп, тывызык-биле дөмей боор турар. Бүгү-ле чүүлдерни айтып берип, өөредип турар башкызы оларга хуулгаазынның-биле дөмей сагындырып-даа турары чадавас. Кичээлден кичээлге, хүнден хүнче келген тудум олар бир-ле чаа билигни боттарынга билип ап, ол дээш сеткили өөрүп, ада-иелеринге, акы-угбаларынга ооң дугайын чоргаарал-биле сонуургадып турарлар.

Бичии кижилерниң билиглер чуртунче походу эгелээн. Узун болгаш нарын орук. Баштайгы базымнардан хөй-ле чүүлдер хамааржыр болбайн аан. Маңаа эң чугула кижи—башкы. Тамара Салчаковна Дардан-оолдуң бо чылын өөредип эгелээни белеткел клазында чээрби бир кижи бар. Оларның кижи бүрүзүн ыяк билип алырынга безин дыка үр үе херек ышкажыл. Эге класстарга он алды чыл дургузунда ажылдап келген байлак дуржулгазы бар-даа болза, башкы чаа өөредилге чылы келген санында-ла бодунуң мурнунга тодаргай сорулгаларны салып, ону шиитпирлээри-биле бүгү-ле аргаларны ажыглап келген. Кол даяныр күш ада-иелер болбайн аан. Оларның-биле демнешпес болза, чедиишкиннинг ажылдаары берге.

Сөөлгү алды чыл дургузунда Шагаан-Арыгның № 2 школазында эге класс башкылап ажылдап турар. Бо школага эң баштай келгеш өөредип турган уруглары ам бо чылын сески класста барган. Эрткен чылын доозурган үшкү классчылары белеткел клазының хензигбейлеринге чедип кээп, номчугаштарны номчуп берип, башкызынга дузалажып турар апарганнар. Ажылдап келген чылдарында Тамара Салчаковна шак ындыг ажылды доктаамал болур кылдыр өөреникчилеринге чаңчыктырып алган.

Бичии уруглар-биле ажылдаар буянныг ишке бараан болур изиг күзел Шекпээр сес чыл школазынга өөренип чораан чылдарында-ла төрүттүнген. Кызылдың башкы училищезинге өөренип эрткен чылдарында ол эге класстарга башкылаарының арга-методтарын шиңгээдип ап, ону чылдан чылче улам ханыладып, практикага быжыглап келген.

Башкы кижиниң ажылы чылдан чылче катаптаттынып турар анаа-ла бир эргилде эвес, харын арын бүрүзүн чогаадып бижип каан ном-биле дөмей. Номну бижиири берге, ол ышкаш башкының ажылы харыысалгалыг, нарын, берге. Болуушкуннар чылдан чылче дамчып чоруп олурар. Ында киржип турар маадырлар хөй, оларның салым-чолу, келир үези номнуң арыннарын бодунуң ажыл-ижи-биле бижип чоруп олурар башкының холунда. Школачының билигге сундулалы, күш-ажылга хандыкшылы, кижизиг мозу-шынары өг-бүле-биле чергелештир школазынга, клазынга, пионержи звенога, комсомол бөлүүнге хевирлеттинер.

Бистиң школаларывыста ажылдап чоруур чүс-чүс башкылар ышкаш Тамара Салчаковна бодунуң бедик харыысалгазын медереп билир, амыдыралдың негелдезинден ховудавайн чоруур. Чаңгыс черге доктаап туруптарын бодавайн, билиг-мергежилин доктаамал бедидип турар. Ол ам Кызылдың башкы институдунуң педагогика факультединде бот-өөредилге-биле өөренип кирип алган. Эге класстарга чаа программа-биле башкылаарының курстарын өөренип дооскан.

Мурнакчы дуржулгадан өөренири, методиктиг чаттыжышкыннарга чаа чүүлдерни билип алырының чугулазын ол чугаалап олурар. Башкы кижи боду хуузунда база доктаамал өөренир апаар. Ооң ажылга шынчы дузалакчылары янзы-бүрү методика журналдары-ла болгай. «Начальная школа», «Воспитание школьника» деп журналдарны, «Учительская газета» солунну ол онза кичээнгейлиг номчуп таныжып, ажыл-ижинге ажыглап турар. Эге класстарда ажылдап турар болгаш, «Пионерская правда» солунну кижизидилге ажылынга бо-ла ажыглап келгенин база чугаалап олурар.

Чаа өөредилге чылының онзагай чүүлдериниң дугайын чугаалап олура, башкы мынча диди:

— Башкыларның Бүгү-эвилел съездизи болуп эрткен, ооң сүмелерин ханызы-биле өөренип таныжар апаар. ВЛКСМ-ниң 60 чылы база удавас. Уругларның күш-ажылчы белеткелинче онза сагыш салыр ужурлуг бис.

Ол черле кончуг чөптүг. Совет школаның сайзыралы дээш партия болгаш чазактың сагыш салыышкыны кайгамчык. Ооң база бир илерели Тамара Салчаковнаның белеткел клазының өөреникчилери шупту бо чылын халас өөредилге ному-биле хандыртыпганы болур. Номнар кижи бүрүзүнге четчир. Ону камнаарының дугайында чугааны башкы өөреникчилер болгаш ада-иелер ортузунда чорудуп эгелээн.

Дардан-оолдарның өг-бүлези башкы улус болду. Боттарының ажылынга демниг-даа болуру билдингир. Уруглары школада эки өөренип турар. Орлан биле Эрес дээр ийис оолдары бо чылын өөренип эгелээн. Олар бичиизинден-не Шагаан-Арыгның «Теремок» садигинге өскеннер. Бичии кижилер музыка, чурулга аймаанга сундулалдыг болганнар. Ынчангаш оларны бо чылын чаа Кызылда ажыттынган уран чүүлдүң тускай клазынга шилип алган.

Уругларның өөредилге-кижизидилгезинге хамаарышкан айтырыглар дугайын чугаалажып олура, башкының чугаазында мындыг чүүлдерни кижи эскерип каар. Школага өөренип кээп турар уругларның ниити өзүлдези элээн каш чылдар мурнунда турганынга бодаарга шынап-ла экижип олурар. Школага белеткел-даа черле багай эвес. Ада-иелерниң билиг деңнели, культуразы, школа-биле оларның харылзаазы, көскү апар чыдар. Чамдыкта харын чогумча чок чүүлдер база тургулай бээр. Ылангыя арага-дарыга хандыкшыр ада-иелер таваржы бергилээр. Шак ындыглар-биле чугааны чүгле школага эвес, харын херээженнер чөвүлелдеринге, депутат ажылының аайы-биле база чорудуп турган. Тамара Салчаковна Шагаан-Арыг хоорайның херээженнер чөвүлелиниң кежигүнү, хоорай Советиниң депутадынга база соңгудуп келген.

Башкы кижиниң ажылы чүгле школа-биле кызыгаарланыр чүве кайда боор. Чон ортузунга эң-не көскү агитаторлар, пропагандистер база олар-ла болгай. Шак ындыг даалга бо башкыда база бар. Школазында партия организациязының секретарының оралакчызы. Коммунист кижи болганда кажан-даа инициативчи, чаа чүүлдерден хожудавас болур дээрзин Т. С. Дардан-оол кончуг эки [illegible].

Чүс-чүс өөрү-биле [illegible] бедүүн башкының ажыл-херектери-биле канчы таныжарга мындыг-дыр. Белеткел клазынга хүлээп алган уругларын чедиишкиннинг доостурар дээш, ол чүткүлдүг ажылдап кирипкен. Удавас болур Башкының хүнүн уткуштур аңаа чедиишкиннерни күзедивис.

Б. ДИРЧИН.

Янзы-бүрү медээлер

ШЕФКЕ АЛГАН КЛАЗЫ-БИЛЕ

Школа коллективтери бүдүрүлгелер болгаш албан организациялар-биле сырый харылзаалыг болурунче сөөлгү үеде улуг кичээнгейни салып турар. Тус-тус черлерде школага болгаш өг-бүлеге дузалаар чөвүлелдер база тургустунгулаан. Эрзин ортумак школазының чедиги клазын харылзаа бөлдириниң коллективи шефке алган, ында ада-ие комитеди (даргазы Я. Долумажап) класстың өөредилге-кижизидилге ажылын экижидеринге үлүүн киирген. Олар херек апарган таварылгада кичээлдерге олуржуп, ношкак өөредилгелиглер-биле тус-тузунда ажылды чорудуп келгеннер. Тус-тус ада-иелер-биле беседаларны чорудуп, арга-дуржулганы база солчуп турган. Коллективтиң хоочуннары, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери-биле ужуражылгаларны эрттиргилээн. Класстың өөредилгези 100 хуу болган.

Д. ЧЫРГАЛ-ООЛ.

Эрзин район.

БОДУНУҢ ШКОЛАЗЫНГА

Клим Тайширович Хомушку Ак-Дуругнуң кадыкшылга школазында башкылап турар. Чурулга, черчение болгаш күш-ажыл кичээлдерин ол солун кылдыр эрттирип келген. Башкының бир кол сундулалы — чуруур. Ол республиканың Улусчу чогаадылга бажыңынга аныяк чурукчулар студиязын доозуп алган. Башкы школазының болгаш суурнуң кааcталга-шимелдезинге бодунуң үлүүн киирип турар.

«Коммунизм тургузукчузунуң моральдыг кодекизи» деп стендини ол эрткен чайын чурааш, ажылдап турар школазынга белек кылдыр берген. Ону школа чанында тургузуп каан.

К. БЕГЗИ.

Улуг-Хем район.

КӨРҮП, ДЫҢНАП КЕЛДИВИС

Тыва сценаның хоочуну, Тыва АССР-ниң болгаш РСФСР-ниң улустуң артизи Кара-кыс Намзатовна Мунзукту бистиң республикада билбес кижи ховар. Ооң тааланчыг ырларын чеже катап дыңнаваан чүве дээр. Артистиң тургускан рольдарын санаары берге. «Хайыран-ботта» Караның ролю эң-не көскү рольдарның бирээзи. Орус, совет, даштыкы дээш өске-даа шиилерде хөй-хөй рольдарны ол ойнап, көрүкчүлерге бараалгаткан. Артизивис чоокта чаа алдан хэрлаан болгай. Ынчангаш ооң хөй-хөй көрүкчүлериниң мурнундан байыр чедирдим.

С. ТАВА-САМБУ.

Барыын-Хемчик район.

ААЛЧЫЛАРЫВЫС

Артистер янзы-бүрү солун шиилер болгаш концерттер-биле биске бо-ла чедип келирлер. Бо удаада база-ла аалчыларывысты өөрүшкү-биле уткаан бис. Бора-Тайганың клувун көрүкчүлер долдур олургулапкан. Удаваанда шииниң киржикчилериң көрүкчүлер-биле таныштырып эгеледи. Хоочуннарның аттарын таныыр-ла болгай бис. Оларның арасында чаа аттар база бар болду. Москвада Щукин аттыг училищениң доозукчузу Сергей Ооржак В. Шулбаеваның «Сыын мыйызы» деп шиизинде журналистиң ролюн чедиишкинниг ойнап турар. Ук шиидe өске-даа артистерниң күүселделерин улуг сонуургал-биле көрдүвүс. Күзенчиг аалчыларывыска четтирдивис.

С. ЧАДААЛАЙ.

Чөөн-Хемчик район.

СПОРТ · СПОРТ · СПОРТ

СЭТА-ның спорт медээлери

ЧИИК АТЛЕТИКА. Бакунуң 26 комиссарларынга тураскааткан чаңчыл болган тоску улустар арасының чиик атлетика маргылдаазы Совет Азербайджанның найысылалынга доозулган.

Маргылдаага 8 чурттуң — Болгарияның, Венгрияның, Конгонуң, Польшаның, Румынияның, Сенегалдың, Турцияның, Чехословакияның командалары киришкен. Москва чурттуг Л. Алфеева черниң узунун 6 метр 65 сантиметрни халаан. Румын спортчу Е. Зорго копьёну 62 метр 6 сантиметрни октаан. Бо ийи болза маргылдааның эң эки көргүзүү болур.

800 болгаш 1500 метрге чүгүрериңге С. Темурлян (Турция) шылгараан. Ол сес харлыг совет спортчу А. Осипов копьёну 82 метр 24 сантиметр октаан.

Совет спортчулар бо улустар арасының маргылдаазынга чедиишкинниг болганнар.

ШЫДЫРАА. Делегей чемпиону ат дээш Багиода эртип турар маргылдааның чээрби бешки салыып 42 көште соңгаарлаткап турган. Ону чедир ойнааны хайым болуп доозулган. Саны 4:2 хевээр. Карпов мурнап турар.

АК-ТАЛЧЫЛАР ТИИЛЭЭН

Волейболга Улуг-Хем районнуң бирги чери дээш маргылдаа эрткен субботада Шагаан-Арыгга болуп эрткен. Ону спорттуң чайгы сезонун хаарынга тураскааткан. Ол маргылдаага ниитизи-биле алды команда киришкен.

Ак-Тал суурнуң шилинден командазының волейболистери оюннуң эгезинден төнчүзүнге чедир бир демниг, найыралдыг ойнап тургаш, чемпион атка төлептиг болган. Олар Көк-Чыраадан, Хайыракандан, Эйлиг-Хемден келген командаларны утпаш, түңнел ужуражылгазында Кызылдың уран чүүл училищезиниң сургуулдарын 3:1 санга тиилээн.

Тиилелге ак-талчыларга анаа душ боор чедип келбээн. Суурнуң чурттакчылары ажыл шагындан хостуг үезинде волейбол ойнаарынга кончуг сонуургалдыглар. Спорттуң бо хевиринге секцияларны бедик мергежилдиг хөй-ниитичи тренерлер чорудуп турар. Республиканың шыырак волейболистери чораан Алдын-оол Севек-оол, Аоыш-оол Шыгжал олар бедик арга-дуржулгазын аныяктарга күзелдии-биле дамчыдып берип турарлар. Жданов аттыг совхозтуң удуртукчулары спорт ажылынче чогуур кичээнгейни салып турар.

Ак-Тал суурдан келген волейболистерниң арасында янзы-бүрү мергежилдиң улузу кирген. Оларның арасында команданың капитаны Жданов аттыг совхозтуң директору Биче-оол Монгул-оол, тудугжу Маадыр-оол Ендан, комбайнер Семен Төмүр-оол, хову-трактор бригадазының бригадири Дугаржап Бегзи, чолаачылар Алдын-оол Севек-оол, Арыш-оол Шыгжал дээш оон-даа өскелер бар.

ЧУРУКТАРДА: Шагаан-Арыгның № 2 школазының шилинден командазы-биле Хайыракандан келген спортчуларның оюнунуң үезинде; болуп эрткен маргылдаага бирги черни ээлээн Ак-Талдың шилинден командазы.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

УРУГЛАРГА ӨКПЕ ДЕГДИРИИШКИНИ

Өкпе—кол тыныш органы. Ооң дузазы-биле киир тындынган агаардан алдынган кислород бүгү организмге чедип, ооң бүдүмелдер эргилдезин кылырынга улуг рольду ойнап турар. Өкпениң анатом-физиологтуг тургузуу нарын, ол организмге эң чугула болгаш эң дузалыг орган болур. Өкпениң организмге улуг ужур-дузалыын эртемденнер амдаа тодарадып тыппышаан турар.

Бичии уругларның өкпезин анатом-физиолог талазы-биле алгаш көөр болза, ол элээн хээрек. Аарыг тывылдырар микробтардан ооң камгаланыр күжү кошкак. Бир хар четпээн уругларның өкпези шак ындыг быжыкпаан турар үеде аңаа өкпе дегдириишкини кончуг дүрген тыптыр, ол чорук уругларга өкпе дегдириишкининиң бир ылгалыр демдээ болур. Бичии уругнуң хар-назынындан, ооң организминиң аарыгга удур туржур байдалының аайы-биле өкпе дегдириишкини янзы-бүрү хевирлерге эртер.

Бичии уругларның өкпе дегдириишкининиң тыптып кээри аарыг тарадыр янзы-бүрү вирустарның болгаш микробтарның организмче киргенинден болур. Аарыгның тыптып кээри хөй чылдагааннардан хамааржыр: төрүмелинден аарыг-даа уруг турар, азы ооң ажаалдазын болгаш чемгерилгезин шын эвес чорутканындан-даа хамааржыр. Чаш уругнуң организми үстүкү тыныш органнарының вирустуг дегдириишкини, уругларның халдавырлыг аарыглары, рахит, хан четпестээр аарыг, оон-даа өске аарыгларның нарыыдап, капсырлашканындан тыптып-даа болур.

Өкпе дегдириишкининден мырыңай чаа төрүттүнген уруг-даа аарый берип болур, ындыг таварылгада аарыг кончуг берге байдалга эртер, чамдык таварылгаларда төрүмели-биле тывылган хевирлиг өкпе дегдириишкини-даа таваржып болур. Өкпе дегдириишкининиң хевирлерин кончуг берге, элээн берге, берге база чиик деп хевирлерге ылгап болур. Чамдык таварылгаларда өкпе дегдириишкини өске аарыгларның бергедээшкини хевирлиг эртер, оон кол аарыг-даа болу бээр. Өкпе дегдириишкининиң чедир эмневейн баар болза, ол каданнаар, чамдык үр үеде аарыыр хевирже шилчий-даа бээр.

Өкпе дегдириишкининиң эгелеп чоруур үезинде чаш уруг хенертен аакталыр, оон эъдиниң изии улгадыр, эмиг эмери баксыраар болгаш чөдүрүп эгелээр. Аараан уругнуң тыныжы чоорту улгадып, кислородтуң организмге чедишпейн барганындан уругнуң үстүкү эриниң өңү көгерип, ниити байдалы баксырап эгелээр, эъдиниң изии 38—40 градус чедип, уруг бергедээш эгиштеп, бачыдап, медерелин ышкыныпкаш, тырта-даа бээр. Чөдүл болгаш тыныштың улгадыры, уругнуң танактарының дынзыгары, эът изиири, эмиг эммейн баары бир хар четпээн уругларның өкпе дегдириишкининиң эге демдектеринге санаттынар. Дегдириишкин үезинде өкпеге иринелчек суглангылар тыптыр, нерви системазынга, чүрек, хан-дамыр органнарынга болгаш организмниң бүдүмелдер солчулгазынга улуг өскерлиишкиннер болу бээр. Кайы-бир системаның азы органның кайы хире баксыраанынга хамаарыштыр уругнуң ниити байдалы база ынчаар баксыраар. Бир хар четпээн уругларның өкпе дегдириишкини берге болгаш нарын, ынчангаш аараан уругларны ылап-ла чедир эмнээр херек.

Бистиң республиканың агаар-бойдузу соок-даа, өлшыктыг-даа болганы-биле уругларның өкпеге дегдирер аарыы хөй таваржып турар. Республиканың уруглар эмнелгезинде болгаш районнарның эмнелгелеринде өкпе дегдириишкининиң эге чадазын билбейн эрттирипкеш, ам кээп уругларның кадыын быжыглаары-биле катап эмнеп турар таварылгалар-даа бар.

Каданнап аараан уругларны эмнээри элээн берге. Кадыы кошкак уругларга четпес кичээнгей салыры, оларның ажаалдазынга болгаш чемгерилгезинге чогуур чурумну сагывазы, ада-иелерниң уругларының кадыкшылын эки хайгаарап турбазы болгаш арыг-шевер сагывазы дээн чергелиг чылдагааннар уругларның өкпеге дегдиреринге чедирер.

Бистиң чурттувуста уруглар аарыгларын эмнээринче кичээнгей улуг. Чыл келген тудум-на эртемниң сөөлгү чедиишкиннеринге даянып алгаш, уруглар аарыгларын ханы шинчилеп, ону чедиишкинниг эмнээриниң болгаш баш удур болдурбазының хемчеглерин ап турар. Уругларның өкпеге дегдирер аарыын баш удур болдурбазынга ада-иелер база улуг рольдуг. Чаш уруг үргүлчү эмчиниң хайгааралынга турар ужурлуг. Ону айда бир удаадан эвээш эвес эмчиге шинчидип турары чугула. Аараан уругга эмчиниң айтыышкынын чокка эм ижиртпес. Аарый берген болгаш аарыксай берген уругну дораан эмчиге шинчидери чугула. Ада-иелер уруглар эмчизи-биле үргүлчү харылзаалыг турары оларның хүлээлгези болур.

А. КЫРГЫС,
уруглар эмчизи.

БҮГҮ-РОССИЯ РЕЙДИЗИ ЧОРУП ТУР

Кедээниң чурттакчы чонунуң культура хандырылгазын экижидер дугайында СЭКП ТК-ның доктаалынга үндезилээш, культура албан черлериниң нышка белеткелин хынап көөр талазы-биле Бүгү-россия рейдизи чоруп турар. Аңаа үндезилээш бистиң республикада база ындыг рейдилерни чорудуп турар. Бо талазы-биле тускай республика комиссиязын тургускан. Республиканың шупту районнарынче организастаан рейд бригадаларының чоруткан ажылдарының баштайгы түңнелдерин комиссия хуралынга чугаалашкан. Рейдилер үезинде ажылда бар четпестерни, культура албан черлериниң материалдыг баазазында, кадрлар-биле ажылда эки талаларны түңнеп көрген. Ооң-биле чергелештир ындаа чогуур чугула ажылдар барык район бүрүзүнде бар боор турар. Четпестерни чайладырынга тус-тус ажыл-агыйлар, бүдүрүлгелер удуртукчулары культура албан черлериниң ажылынга боттуг дузаны чедирер апаар.

Рейд бригадаларының ажылынга РСФСР-ниң Культура министерствозунуң төлээлери Л. М. Аносова, Н. Х. Каримова олар база киришкен.

Телевидение

СЕНТЯБРЬ 27-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Эр кижилерниң баштары эрте агарар». Уран-чечен фильм.
12.15—«Диирг амытаннар дугайында». Дамчыдылганы Н. Н. Дроздов чорудар.
13.15—«Ырак болгаш чоок ырлар». Дамчыдылганы РСФСР-ниң улустуң артизи композитор В. Левашов чорудар.
14.00—16.00—Чапсар.
16.00—«Сээң күш-ажылың — сээң бедииң». Документалдыг фильмнер программазы: «Кижи дугайында баллада», «Ында туруп турар бис», «Таскылда өрүмнээр чер», «Сагатжанның оруктары».
16.45—«А. Гайдарның амыдыралы болгаш номнары».
17.10—«Бурунгу Чөөн чуктуң уран чүүлү».

КЫЗЫЛДАН

18.00—Телемедээлер.
18.20—«Челээш». Дамчыдылга.
18.50—«Электроэнергия камналгазы — бүгүдениң сагыш салыр чүүлү». «Красноярскэнергонуң» Кызыл салбырының начальниги В. И. Бахчиванжиниң чугаазы.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.45—И.-С. Бах —«Бранденбург концерти». № 5.
20.10—«Алкоголизм». Эмчиниң беседазы. Дамчыдылганы медицина эртемнериниң кандидады Д. В. Панков чорудар.
20.40—«1978 чылдың дүжүлү дээш».
20.55—«Ленинчи комсомолдуң 60 чылында». «Заречная кудумчузунда час». Уран-чечен фильм.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—Футбол талазы-биле кубоктарның эдилекчилериниң кубогу. «Шахтер» (Донецк) — «Барселона» (Испания). Донецкиден дамчыдылга.
00.45—01.25—Бал танцылаарының күүседикчилериниң үлегерлиг ою көргүзүү. Төнгенде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.00—«Орленок» телестудияның концерт залы.
18.50—Хол бөмбүгүнүң талазы-биле делегей чемпионады. Эр кижилер. Италиядан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

19.30—Чарлалдар.
19.35—20.00— «Салым-чолдуң өскерилгелери». Уран-чечен телефильм.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Хэрабат аймактың чажыды» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мультчыынды» 9.30, «Ие» 11.00, 15.10, 17.00, «Прокаженная» 12.50, 18.50, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Картуш» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Неделя саныында куда дүжер» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

1940 чылдан бээр СЭКП кежигүнү, мурнуnда Каа-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы чораан, республика (РСФСР) ужур-дузалыг персоналдыг пенсионер

Яков Устинович
САВКИННИҢ

мөчээнин Тыва АССР-ниң Улусчу контроль комитеди дыңнатпышаан, ооң төрелдеринге болгаш чоок кижилеринге ханы кажыдалын илергейлеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:
индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2659.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01275.